

‘TOCH JAMMER, VOOR GRIET OP DE BEECK WAS ER DRIEHONDERD MAN’

Op tournee langs de Nederlandse boekhandels

Twee maanden lang toerden Thomas Heerma van Voss en collega-schrijvers Alma Mathijssen en Lucas de Waard langs boekhandels in heel Nederland om hun nieuwste werken onder de aandacht te brengen. Het werd geen onverdeelde triomf, schrijft Heerma van Voss. ‘In de zaal zaten zeven mensen, waaronder twee familieleden van Alma. Niemand was onder de vijftig. Prima opkomst, zei de boekhandelaar.’

– THOMAS HEERMA VAN VOSS

On tour, dat waren de woorden waarmee het begon. Of in elk geval waarmee het plan officieel gestalte kreeg. Ze stonden in kapitale letters bovenaan op een zwart-witpostertje dat uitgeverij De Bezige Bij had laten maken en online verspreidde. *Schrijvers on tour*. Twee maanden lang, langs boekhandels door heel Nederland. Op de poster stonden de negen data en plaatsen keurig onder elkaar. Amsterdam, Oss, Oisterwijk. En daar weer onder: portretten van de drie deelnemende auteurs. Lucas de Waard. Alma Mathijssen. En ikzelf. Enigszins ongelovig staarde ik naar mijn laptopscherm, naar die nogal intense blikken van mijn collega's, naar die vervreemdend jonge versie van mijn eigen gezicht, naar de paar Facebook-likes die de poster tot nu toe had uitgelokt.

Sloeg dat woord *tour* ergens op? Zouden mensen hierdoor overtuigd raken, zou er een beetje publiek op deze evenementen afkomen?

Touren, optreden: het zijn woorden die in de literaire wereld snel gebruikt wor-

den wanneer een schrijver een boekhandel of bibliotheek aandoet. Zelf associeer ik ze eerlijk gezegd louter met rockartiesten die de wereld rondtrekken, met zweterige tourbussen en dampende poppodia, en ongetwijfeld daarom boezemen ze me wel eens angst in, die woorden in een literaire context. Zeker als ze slaan op iets wat ikzelf moet doen. Alsof er een kunststuk van me verlangd wordt dat me nooit adequaat is geleerd. *Schrijvers on tour*. Wie had die benaming bedacht? Onze “tour” zou hierop neerkomen: schrijvers komen naar uw boekhandel, lezen voor uit eigen werk, gaan daarna onderling in gesprek en vertrekken – niets meer dan dat. We zouden, kortom, met zijn drieën onze nieuwe boeken presenteren. We zouden onszelf presenteren, dat vooral. Door het hele land, vermoedelijk vooral aan mensen die nog nooit een letter van ons gelezen hadden.

Wat ons onderling bond: we schreven alle drie al enkele jaren en hadden een leeftijd die in schrijverskringen gek genoeg nog steeds als “jong” geldt. Vrienden waren we niet, maar dat was vanzelfsprekend geen vereiste voor een tour (zie The Rolling Stones). En bovendien, de voornaamste aanleiding om dit samen te doen: we hadden stuk voor stuk net een boek uitgebracht. Lucas de Waard de roman *Kraaien tellen*, Alma Mathijssen de roman *Vergeet de meisjes* en ik de non-fictiebundel *Plaatsvervangers*. Lucas kwam op het idee om daar mee “op pad te gaan”, zoals hij dat eens noemde. Hij benaderde Alma, Alma benaderde mij. Ik benaderde vervolgens ook nog een auteur die net een roman had uitgebracht, maar die antwoordde direct: “Nee. Nee, ik zet zelf wel wat op touw ofzo.” Een halfuur later stuurde hij een tweede bericht: “Niet persoonlijk aantrekken hoor.”

De Bezige Bij was zo vriendelijk een mail te sturen naar haar boekhandelsbestand: deze drie schrijvers gaan *on tour*, boek nu. Omdat we geen idee hadden of we geld moesten vragen, lieten we elke opmerking over financiën achterwege. Wellicht was dat de reden dat vrij veel boekhandels reageerden. Maar helaas lieten de meeste niets meer horen zodra ik het contact vervolgens oppakte en concrete data voorstelde. Vonden ze het onprofessioneel dat ik dit zelf regelde? Waren mijn woorden zelfs in een korte mail niet overtuigend, kregen ze het voorgevoel dat onze komst weinig te weeg zou brengen nu ze mijn naam zo pontificaal op hun scherm zagen? Negen boekhandels bleven over. Vermoeiend veel mailtjes gingen heen en weer, data werden vastgelegd, de poster verscheen online. Toen, begin september 2017, kon ze eindelijk van start gaan: onze tournee.

En: we kregen er zowaar zin in, met zijn drieën. Althans: het had iets aangenaam doelgerichts om hiermee bezig te zijn, in die voor ons alle drie nerveuze en nogal stuurloze weken waarin nieuw werk was verschenen. We startten een WhatsApp-groep genaamd *De Tour*, we kwamen meerdere keren samen om de precieze invulling van het programma door te nemen, en op sommige dagen had ik vanwege al het regelwerk meer contact met Alma en Lucas dan met wie dan ook.

Het vreemde was alleen dat veel boekhandelaars angstaanjagend stil bleven, ook enkelen die ons wel degelijk “geboekt” hadden. Twee dagen voor ons eerste optreden – de kick-off van onze tour, de datum die bovenaan op de poster prijkte – zocht ik met enige schaamte online na hoe laat we eigenlijk verwacht werden, en waar. Zou enige zichzelf respecterende muzikant dat ooit gedaan hebben?

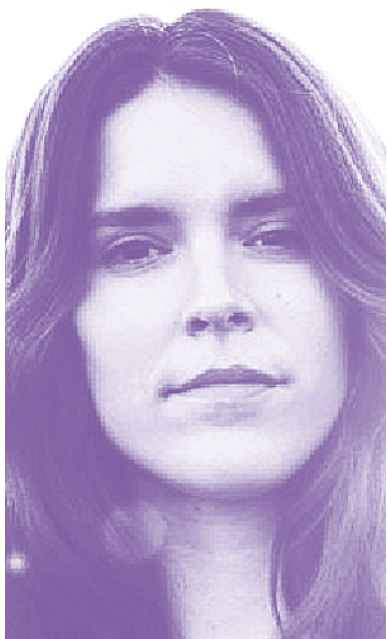
Nergens was iets te vinden – wat uiteraard de vraag opriep hoe er dan ooit publiek op het optreden kon afkomen. Ik mailde de boekhandelaar, het was zeker het negende bericht dat ik hem stuurde. “Helaas”, antwoordde hij in een verontrustend lange mail waarin hij vooral allerlei recente medische ongemakken opsomde, tot in het overbodige detail. Het woord “sorry” gebruikte hij niet. Ik kreeg sterk de indruk dat hij ons hele bezoek vergeten was en dat hij eigenlijk ook geen idee had wie we waren. Hij bezwoer me wel nog dat hij snel een nieuwe datum zou voorstellen. Op dat bericht wacht ik nog steeds.

Kort daarop kwam er gelukkig een herkansing. Amstelveen dit keer, in een sympathieke, bescheiden boekhandel waar de medewerkers zowaar leken te weten wie we waren. Er stond thee klaar, koffie en fris, er waren koekjes.

In de zaal zaten zeven mensen, waaronder twee familieleden van Alma. Niemand was onder de vijftig. “Prima opkomst”, zei de boekhandelaar, en ik wist niet wat me somberder stemde, het bezoekersaantal zelf of de algehele tevredenheid daarmee. Met zijn drieën deden we wat we gepland hadden. We lazen allemaal een fragment voor, we lachten om elkaars grapjes, we reageerden op vragen uit het publiek. Alma had speciaal voor onze tour een grote glazen pot aangeschaft, een soort vaas waarin op gekleurde, uitgeknipte stukjes papier de door ons bedachte, meest clichématige en gewoonweg irritantste vragen stonden uitgeschreven: waar haal je je inspiratie vandaan, waarom is je boek niet verfilmd, waarom ben je niet bekender? Om en om pakten we een vraag uit de vaas, we graaiden erin als in een grabbelton en lazen elkaar vervolgens gniffelend de vragen voor, die we iets te uitgebreid beantwoordden.

Ter dank kregen we alle drie een doos bonbons, toen was het klaar.

Zestig minuten en nul verkochte boeken later was ik onderweg naar huis. Met enige moeite slaagde ik erin vermoeide gedachten uit te bannen: nee, grootschalig werd het allemaal niet, maar zo’n optreden kon hoe dan ook geen kwaad, dit hoorde er nu eenmaal bij in de huidige overvolle boekenmarkt. Stukje voor stukje dienden lezers overtuigd te raken, dat was onze missie, daarom organiseerden we deze tour.

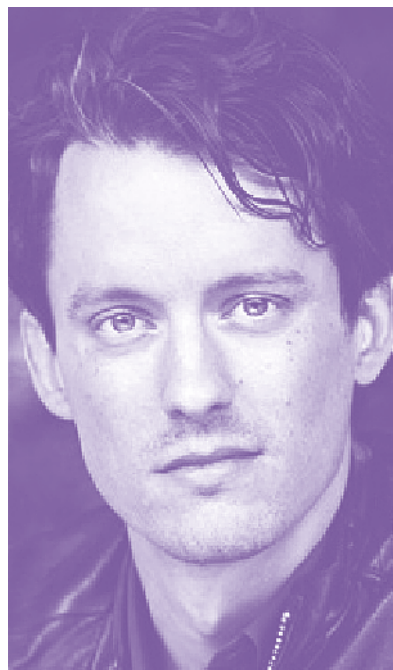

Alma Mathijssen

Thomas Heerma van Voss

Twee dagen voor ons eerste optreden zocht ik met enige schaamte online op waar en wanneer we eigenlijk verwacht werden

Lucas de Waard

In grote lijnen verliep de rest van onze optredens zoals die kick-off in Amstelveen. Nadien gingen we week in week uit met zijn drieën op pad. We reisden naar Tilburg en Zevenaar, naar Oisterwijk en Soest, om vervolgens door stuk voor stuk welwillende, beleefde boekhandelaars te worden ontvangen in hun vaak innemende winkels. Er stonden altijd een paar rijen stoelen klaar, er waren iets te ambitieus ingekochte stapels van ons nieuwe werk, er kwamen gemiddeld zo'n zeven à acht mensen luisteren (uiteraard boven de vijftig), we draaiden ons programma af en altijd was er halverwege de vaas. Die sleepte Alma plichtsgetrouw het hele land door, het was onze troef, het middel waarmee al die optredens opgefrist werden. Zodra de vaas op tafel verscheen en een van ons begon te grabbelen, werd de sfeer in de boekhandel beter, ik voelde het gebeuren terwijl we de ene na de andere clichématige vraag voorlezen.

Soms kon ik daar de rest van de dag op teren. Soms waren we ook verheugd vanwege de aandacht en het enthousiasme, vanwege de tientallen mensen die er weleens op één avond kwamen. Soms werden we melig, soms vooral vermoeid vanwege het lange reizen. En soms raakten we, ik kan het niet anders zeggen, chagrijnig, gefrustreerd over de lage bezoekersaantallen, de lange reizen voor slechts een onkostenvergoeding of de amper verhulde onverschilligheid van een winkelmedewerker.

Wat die laatste categorie betrof: het was prima als een boekhandel geen tijd of zin had om ons te ontvangen, dat begreep ik eerlijk gezegd zelfs goed, maar waarom ons wel uitnodigen als er vervolgens niet eens een aankondiging online verscheen, hoe verwachtte men dan in hemelsnaam dat er publiek op af zou komen?

Andere keren verweet ik de boekhandels niets, zeker wanneer ik het idee kreeg dat ze met posters en online berichten wel alles uit de kast hadden getrokken, en dat de vaak geringe opkomst dus aan niets anders kon liggen dan aan Lucas, Alma en mijzelf. De schaamte op zulke momenten was hardnekkig. Bijvoorbeeld die paar middagen waarop ik, vlak voor ik aan een voordracht wilde beginnen, werd aangeklampt door iemand die dacht dat ik in de betreffende winkel werkte. Als ik antwoordde dat ik op het punt stond uit een eigen boek voor te lezen, kreeg ik een wantrouwende blik toegeworpen. Misschien dachten ze dat ik loog. Of dat ik eigenbeheeruitgaven in mijn rugzak met me mee torste. En ik geneerde me nog meer toen de eigenares van een boekhandel een dag na ons bezoek mailde: "Elke keer dat we zoiets organiseren denk ik: we doen dit nooit meer."

Een andere boekhandelaar stapte zelfs nog tijdens een matig bezochte avond op me af en zei: "Toch jammer, twee weken geleden hadden we Griet Op de Beeck te gast, toen was er driehonderd man."

Eens te meer werd bewezen dat de rol van agenten en medewerkers van een uitgeverij moeilijk overschat kan worden. Ze maken niet alleen de boeken, ze nemen vrijwel alle randzaken voor hun rekening. Leuren met nieuwe titels, pitchten bij boekhandelaren, ideeën uitzetten. Een boek uitbrengen komt toch neer op: een ongevraagde woordenstroom de wereld in slingeren – net of je je raam openzet en uit het niets begint te

brullen, hopen dat er enige reactie komt. Het is bijzonder aangenaam als iemand alle regelklusjes voor je uitvoert. Maar tijdens deze tour deden we dat juist allemaal zelf en daardoor kregen we meer van het boekenvak te zien dan wenselijk was, in elk geval veel meer dan een schrijver die net na lang werken zijn of haar nieuwe titel heeft uitgebracht wil horen: die wil lof, geen onbeantwoorde mails, op de valreep afgezegde evenementen (ook Heemstede ging niet door) of teleurgestelde verkopers.

Het dieptepunt van de tour vond plaats in Oss. Tot mijn schrik had de betrokken boekhandel ons *optreden* gepromoot als een heuse meet-and-greet, waardoor ik bij binnenkomst al sterk het voorgevoel kreeg: hier komt niemand op af. Wie wil er immers een meet-and-greet houden met schrijvers die hij op zijn best vagelijk van naam kent? Ons doel was juist ons werk te introduceren, maar hier kon toch met de beste wil van de wereld niemand naartoe willen.

We werden ook nog eens tegen een soort pilaar aan gezet, half verscholen achter een immense toren van stroopwafels en chocoladekoekjes. “Alles mag op”, zei de boekhandelaar meerdere keren. Toen er tien minuten na onze aanvangstijd nog steeds niemand was, voegde ze toe: “Kan een van jullie anders actief klanten aanspreken en proberen te werven?”

Ik werd opnieuw verlamd door schaamte. Alma had zowaar de daadkracht om op mensen af te stappen, hen glimlachend te woord te staan, en een enkeling zowaar naar ons te laten luisteren.

Anderhalf uur later, in de trein naar huis, vroeg ik me af waar we in hemelsnaam aan begonnen waren.

Godzijdank kwam niet lang daarna Zevenaar, waar een van de meest bevlogen boekhandelaren van het land en vermoedelijk het hele universum rondloopt: Ferry Visser. Die had zo’n onbegrensd en ook enigszins onbegrijpelijk vertrouwen in ons dat hij ons ontving als koninklijke gasten. En hij had zijn boekhandel zowaar goed weten te vullen. Aandachtige gezichten, luid applaus, we mochten alle ingekochte boeken signeren, oftewel: ze waren zo overtuigd van onze kwaliteiten dat ze onze boeken hoe dan ook niet wilden terugsturen.

Na afloop zei Lucas: “Dit hadden we even nodig.” Als een voetbaltrainer die na een mindere reeks eindelijk een resultaat heeft behaald.

Inderdaad, dat hadden we nodig. En de week daarna, in Soest, kwam er ook zowaar een twintigtal luisteraars – een aantal waar wij zelf heel tevreden mee waren, maar waarvoor de organiserende boekhandelaar zich meermaals excuseerde. “Sorry, ja, het

*Toen er na tien
minuten nog steeds
niemand was, vroeg
de boekhandelaar:
‘Kan een van jullie
anders actief
klanten proberen
te werven?’*

hadden er meer moeten zijn, het blijft erg lastig om te voorspellen wie er op zoiets afkomt.”

Lastig was het inderdaad, en eerlijk gezegd verbaasde het me ook wel. Hoe moeilijk het was om een enigszins fatsoenlijk publiek op de been te krijgen. Om met onze bescheiden maar toch niet geheel afwezige reputatie, met het klantenbestand van een boekhandel en met de al bestaande aandacht voor onze nieuwe werken in elke stad ten minste twintig, dertig mensen te verzamelen.

Anderzijds: zou ikzelf als buitenstaander hier op afkomen, zou dit een tour zijn waarvan ik dacht: ja, daar moet ik bij zijn, dit mag ik niet missen?

DE INVLOED VAN DE BOEKHANDELAAR

Waarom deden we het precies, deze hele tour? Hoe langer we ermee bezig waren, hoe sterker die vraag zich aan me opdrong. Ja, om stapje voor stapje onze nieuwe boeken aan de man te brengen, natuurlijk, maar die boekhandelaren hadden natuurlijk dat recht van retour, ze beloofden ons helemaal niets. Waarom kozen we daarvoor deze aanpak, hoe was dit hele plan ontstaan?

Tijdens de lange gezamenlijke treinreizen voor en na onze optredens stelde ik de vraag aan Alma en Lucas. Hun antwoord kwam op hetzelfde neer: omdat ze het, ten eerste, in deze lege postpublicatieweken prettig vonden om iets te doen met hun werk. En ten tweede omdat hun boeken zo in elk geval ingekocht zouden worden en boekhandelaren op de hoogte waren van het hoe en wat.

Ik geloof dat dat laatste ook de voornaamste reden is geweest waarom ik meedeed. De invloed van begeesterde boekhandelaren valt lastig te overschatten, en in de negen jaar dat ik nu rondloop in wat het “literaire veld” wordt genoemd, heb ik de invloed van de boekhandelaar alleen maar zien groeien. Eenvoudige verkopers van waar zijn ze naar mijn idee nooit geweest, maar nu dienen ze doorgaans als heuse gidsen in de overvolle boekenmarkt. Denk aan het vermaarde boekenpanel bij *De wereld draait door*, dat al jarenlang een flinke invloed heeft op de bestsellerlijst en uitsluitend bestaat uit boekhandelaren. Denk aan de zogeheten buikbandjes met individuele leestips in boekhandels. Denk aan door boekhandelaren geïnitieerde initiatieven als de Boekhandelsprijs.

Hebben we onszelf met deze tour dieper in die wereld gekregen, hebben we stapels op de toonbanken bewerkstelligd of aanvankelijk ongeïnteresseerde boekhandelaren nu ineens bereid gevonden ons werk te verdedigen? Wellicht is het mijn relativerende aard, maar ik betwijfel het. Hadden we deze hele tour dus net zo goed niet kunnen doen? Nee, dat ook weer niet. Het gaf ons een tijdlang het aangename idee dat we er *alles aan deden*. En misschien kijkt een enkeling toch net aandachtiger naar ons werk, nu, over een jaar, de interesse zal hiermee toch eerder toe- dan afgenomen zijn. Of zoals Lucas het op de terugreis na ons laatste optreden verwoordde: “Ik had het allemaal veel erger en leger verwacht, eigenlijk, de afgelopen weken.”

Bovendien, ook niet onbelangrijk, hadden we allemaal onze eigen manieren om het geheel draaglijk te maken. Om iedere avond in een ons onbekende stad door te komen. Alma's boek kreeg los van onze tour de meeste aandacht, ik kon mezelf voorhouden: bij mij betreft het slechts een non-fictieverzameling, geen magnum opus waar ik jaren aan had gesleuteld, en Lucas verkocht zonder meer het meeste tijdens onze optredens.

Later, toen ik hem vertelde over mijn plannen voor dit stuk en alvast delen liet lezen, schreef hij me: "Volgens mij heb jij deze tour veel ellendiger ervaren dan ik. Nu lijkt het een beetje alsof we met lood in de schoenen rondtrokken, ik heb het veel positiever ervaren. Er waren toch echt best veel enthousiaste mensen?"

Zoals bekend is het verhaal dat uiteindelijk verteld wordt vooral een kwestie van perspectief, dus wellicht zegt het bovenstaande meer over mijn karakter dan over de aard van de tour. En tijdens onze laatste optreden, in Soest, terwijl ik keek naar de paar oude gezichten in de zaal en uit mijn ooghoek zag hoe Alma de glazen pot nog een keer tevoorschijn haalde, betrapte ik mezelf zowaar op de gedachte: ach, het is best een plezierige tijd geweest, ik heb gedaan wat ik kon. Al begon in mijn achterhoofd ook iets te knagen. Het vooruitzicht dat het door zou blijven gaan. Niet deze tour, maar het toeren op zich. De boekhandels. De rijen houten stoelen. De welwillendheid. De kleinschaligheid, al die onzichtbare en eigenlijk ook ongewenste arbeid.

Binnenkort is het klaar, is iets wat ik mezelf tijdens de tour regelmatig toefluisterde. Binnenkort is dit niet meer nodig. Ik fluisterde het niet alleen, ik hoopte het vurig en sprak het af en toe zelfs hardop uit, tegen belangstellende vrienden, tegen mijn vriendin: nu ga ik min of meer kosteloos op tour, nu voeren we zo'n plan met zijn drieën uit, maar dit is investeren en later, op een dag, zijn we bekender en verkopen we beter, en zal dit allemaal niet meer nodig zijn.

Wat als dat niet klopt en dit het is, qua voordrachten? Wat als er geen investering blijkt te zijn en het boekenvak hierna alleen maar verder krimpt, als de luisteraars uit Zevenaar, Oss en omstreken een voor een sterven en er geen nieuwe generaties in de plaats komen? Dan zal ons niets resten dan door te blijven toeren, met nieuwe data onder aan de poster toegevoegd, een graaiende hand in de grabbelton vol clichévragen en een zo oprecht mogelijke glimlach op ons gezicht.